

102585

På feil side (I)

Det er tittelen på den tredje av Kjell Fjørtofts bøker om hva som virkelig skjedde i Norge før krigsutbruddet 9. april 1940 og under den første tiden av okkupasjonen. Det meste av dette har vært lite kjent for de fleste, og mye har vært hemmeligholdt etter beste evne. En god del dokumenter er tilintetgjort, men det fantes jo kopier i noen private arkiver. Etter å ha lest disse bøkene, er det lett å forstå at samarbeidsviljen med okkupasjonsmakten var helt upåklagelig. Det er vel kanskje en av grunnene til at det ble så mange «skinnhellige» som skrek ekstra høyt om andres skyld. Administrasjonsrådet var jo veldig samarbeidsvillig, som det senere har vist seg. Elverumsfullmakten er jo noe som har vært diskutert ofte. Det er jo ikke så mange år siden en kjent norsk politiker henviste til denne fullmakten som aldri har eksistert. Denne fullmakten som aldri har eksistert, var jo nettopp den som skrivebordskrigerne i London handlet etter. Denne såkalte Elverumsfullmakten ble det aldri votert over. Det er selvfølgelig mye mer fra tiden 1940–45 som aldri vil bli kjent, blant annet arkivene til Notraship. Der er det nok også ganske mye som er ganske tvilsomt, ettersom sjøfartsmyndighetene nekter å utlevere dokumentene til historieforskerne. Dette såkalte Notrashipsfondet har som en del andre hendelser vært en skikkelig skamplett for Norge. Sjøfolkene som var beredt til å dø i brennende olje eller fryse eller tørste i hjel på flåter, var altså ikke voksne nok til å få utbetalt sine egne surt fortjente penger da krigen var slutt. Nei, også dis-

HD 26/10-92

se pengene skulle skrivebordskrigerne fra London og andre like-sinnede forvalte på sin egen måte. At det var handelsflåten som finansierte mesteparten av dette kostebinderiet i London, er en annen side av saken. Sjøfolkene som ble sendt ut igjen så snart de var friske nok etter en torpedering, ble jo lovet «evig heder». Det viste seg jo hvordan det gikk. Var de kanskje på feil side?

Når krigen var slutt, var innsatsen til sjøfolkene glemt. Det var nok de som kjempet for Norges frihet bak et skrivebord i London som fikk største æren. Det måtte vel føles flaut iblant over alt dette skrytet over BBC, over hvor tapre disse «krigerne» var. Vel å merke hvis de eide selvkritikk da. Det er ganske merkelig hvor liten omtale Kjell Fjørtofts bøker har fått. Her som ellers er vel taushet et godt våpen når ubehagelige ting kommer på tale. En ting er i hvert fall ingen nyhet: Norge hadde nok den mest udugelige og handlingslammede regjering noe land kan ha. På toppen av det hele ville de jo gå av og overlate ansvaret for sin udugelighet til andre da krigen kom. Det var jo regjeringen Nygaardsvold som med sin manglende evne til å se faresignalene som har den største skylda for senere hendelser i Norge. Det var jo nettopp disse ridderne av det brukne gevær som med sin mangel på en ansvarlig forsvarspolitik la landet åpent. Vi hadde jo en «forutseende» utenriksminister, og da så!

Norge kunne jo stilt 450 000 våpenføre menn, men i stedet ble det stille mobilisering flere timer etter at tyskerne sto på norsk jord. Selv rømte jo regjeringen fra det hele og påla norsk ungdom med liten eller ingen våpentrening og med umoderne våpen å ta kampen opp mot verdens best disiplinerte og kamptrente soldater. Tyskerne hadde jo helt moderne våpen, og mange av soldatene hadde kamperfaring fra Polen. Likevel ble det kjempet tappert mange steder. Med et minimum av forsvar er det kanskje ikke så sikkert at angrepet hadde kommet. Tyskerne var jo forberedt på at det kunne bli problemer med dette felttoget, selv om Norge ikke hadde mobilisert. Det viste seg jo også at det hele holdt på å knekke sammen selv om de fikk god hjelp av nordmenn. Til å holde flyplassene brukbare, selvfølgelig helt frivillig!

Manfred Person

På feil side (2)

10. juni 1940 kapitulerte alle norske styrker betingelsesløst. Narvik og Trondheimsavtalen anses å være hovedkapitulasjonsavtalen mellom den norske og den tyske overkommando. Det var altså ingen lokal avtale sånn som en del jurister og politikere har ment. Det var jo bare noen få som viste at denne avtalen eksisterte, og merkelig nok var den ikke tilgjengelig for de norske domstoler under landssvikoppgjøret etter krigen. Hvorfor ble den holdt hemmelig? En grunn må det vel være. Den ble først kjent i 1947 under rettssaken mot statsråd Ragnar Skancke, og da var det forsvareren som la fram en overskrift. Merkelig at det måtte gå to år før denne avtalen ble kjent. Det var jo tre tidligere statsråder som var vitner i denne saken. De ble jo spurt av forsvareren om de hadde sett denne avtalen tidligere. Ingen av de tre hadde sett avtalen før. Merkelig nok dukker det opp et brev fra London datert 7. august 1940. I brevet står det: Legasjonens brev bærer påtegning (signatur) om at det er sett av følgende personer: statsminister Johan Nygaardsvold, forsvarsminister Ljungberg og utenriksminister Halvdan Koht. Da er spørsmålet: Hadde gutta dårlig hukommelse, eller var det andre grunner?

Det ble jo undertegnet fem eksemplarer på norsk og fem på tysk av denne avtalen i Trondheim 10. juni 1940. En av originalavtalene befinner seg i et bankhvelv i Tyskland. De andre er av en eller annen grunn ødelagt eller forsvunnet. Hvorfor? Avskrifter som dukket opp etter krigen er delvis feil oversatt og ellers fulle av sitatfusk. Merkelig nok har ingen tysk original av Trondheimsavtalen noen gang vært forelagt uildete folkerettslige eksperter til vurdering.

Det norske rettsvesen hadde jo ikke så mye som en norsk avskrift da rettsoppgjøret begynte. Det som har vært stridens eple etter krigen er om Trondheimsavtalen rent folkerettslig avslutter krigshandlingene mellom Tyskland og Norge, slik det blir fastslått i paragraf 1. Da innebærer dette i så fall at den norske straffelovens paragraf 86 om bistand til fienden i vir-

HD 27/10-92

keligheten ikke var anvendelig under rettsoppgjøret. Hvor mange av dem som ble dømt som landsvikere av norske domstoler var da egentlig skyldig etter Haag-konvensjonen (krigsreglementet) som også Norge har undertegnet? Hvorfor ble ikke alle dem som arbeidet på tyske forsvarsverker straffet? Var det kanskje ikke bistand til fienden? Hvis vi fortsatt var i krig med Tyskland, er det mye som ser ganske merkelig ut. Hvordan kunne 1600 norske soldater settes under tysk overkommando? Det het seg jo at denne såkalte grensepolitivdelingen sto under kommando av fylkesmann Hans J. Gabrielsen, noe som ikke var tilfelle. Hvordan var dette mulig hvis vi fortsatt var i krig med Tyskland?

Denne episoden skal være omhandlet i Administrasjonsrådets protokoll, men ble holdt hemmelig etter beste evne. General Otto Ruge planla jo å opprette en officersskole i Finnmark. Hvordan kunne det være mulig hvis vi fortsatt var i krig med Tyskland? Dette måtte jo skje i nært samarbeid med okkupasjonsmakten. Hvordan kunne noen tro at tyskerne ville utlevere våpen og ammunisjon til noen de var i krig med?

Dette er jo en av de mest forunderlige og mest tildekkede norske tildragelser under krigen. I alle år etter krigen har det vært forsøkt å dekke over det som skjedde den tiden. Mange dokumenter er nok ødelagt med hensikt. Det er jo også noe annet som ser merkelig ut. Hvordan kunne soldatene som var internert i Sverige sendes hjem hvis vi fortsatt var i krig? Det er jo helt i strid med folkeretten at internerte tropper blir overlevert fra et nøytralt land til fienden så lenge det er krig. Det måtte jo være ganske utelukket for noe fornuftig menneske å tenke seg at vi fortsatt var i krig med Tyskland. Spørsmålene er mange.

Manfred Person